

LAUSUNTO VALTIONOSUUSUUDISTUKSESTA

Vaalan kunnanhallitus on päättänyt kokouksessa 25.3.2014 lausua seuraavaa:

On erityisen tärkeää, että valtionosuuksia määrittäessä huomioidaan kuntien reuna-alueet ja erityisen harvaan asutut alueet sekä niiden erityisongelmat. Vaalassa sairastavuutta lisäävät väestön geneettinen perimä, väestörakenteen ikääntyminen, jota pitkään jatkunut nuoren ikäluokan poismuutto on kiihdyttänyt. Nämä tekijät lisäävät kuntapalvelujen tarvetta.

Valtionosuusjärjestelmän tarkoituksena on taata kuntien vastuulla olevien peruspalvelujen järjestäminen ja niiden rahoitus koko maassa sekä tasata olosuhteista johtuvia eroja siten, että palvelujen saavutettavuus turvataan ja verorasitus on kohtuullinen. Suomen perustuslain 6 § mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä ja 9 § mukaan jokaisella Suomen kansalaisella on oikeus valita asuinpaikkansa. Perustuslain 19 § mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.

Tasausjärjestelmä on erittäin tarpeellinen, sillä kuntien olosuhteet vaihtelevat erittäin paljon maan eri osissa. Tavoite toteutetaan tasaamalla palvelujen järjestämisen kustannuseroja sekä kuntien välisiä tulopohjaeroja.

VOS -muutoksen tarpeellisuus

VOS-uudistuksessa järjestelmän yksinkertaistaminen on tärkeä tavoite, koska nykyinen järjestelmä on liian monimutkainen, jotta sitä voitaisiin hyödyntää kunnan talouden pitkäjänteisessä suunnittelussa. Nykyinen valtionosuusjärjestelmä ei ole riittävän joustava reagoimaan tosiasiallisiin ja voimakkaasti muuttuviin taustatekijöihin. On silti selvää, että mikään laskennallinen järjestelmä ei voi tyhjentävästi kattaa kaikkia kuntien toiminnan erityispiirteitä.

VOS-järjestelmässä on pyrittävä mahdollisimman hyvin arvioimaan kuntien todellisia kustannusten aiheuttajia ja kompensoida niitä mahdollisimman täysimääräisesti.

VOS-esityksen oleelliset kritiikin aiheet

Selvitysmiehen esittämän VOS-uudistuksen laskelmat osoittavat, että valtionosuudet tulisivat vähenemään erityisesti niissä kunnissa, joissa palvelujen järjestäminen mm. syrjäisyyden ja harvan asutuksen sekä korkean sairastavuuden takia on muita kuntia kalliimpaa. Uudistusesitys ei mielestämme edistä riittävästi VOS-järjestelmän perustavoitteita. Lukuisissa kunnissa eri puolilla maata muutos heikentäisi palvelujen rahoitus pohjaa niin, että se jopa vaarantaa kansalaisten peruslain mukaista yhdenvertaisuutta lain edessä ja kansalaisten oikeutta valita asuinpaikkaansa.

Syrjäisyys / harva asutus

Aluekohtaiset tekijät (pitkät matkat, harva asutus) ovat niitä, joiden kustannusvaikutus on merkittävä kaikkien kuntalaisten peruspalvelujen rahoituksen kannalta.

Vaalan kunta esittää, että kunnalle, jonka paikallisen ja seudullisen asukaspohjan perusteella määräytyvä syrjäisyysluku on 1,50 tai suurempi, yleisen osan perushintaa korotetaan euromäärällä, joka on yleisen osan perushinta kolminkertaisena. Kunnalle, jonka syrjäisyysluku on 1,00—1,49, yleisen osan perushintaa korotetaan euromäärällä, joka on yleisen osan perushinta 2,5 kertaisena. Kunnalle, jonka syrjäisyysluku on 0,50—0,99, yleisen osan perushintaa korotetaan euromäärällä, joka on yleisen osan perushinta 1,5 kertaisena. Tämä esitys olisi oikeudenmukainen kaikkien kuntien näkökulmasta, jotka aikaisemmin ovat saaneet perushinnan korotusta syrjäisyyden perusteella. Toinen vaihtoehto on kehittää aivan uusimittamistapa, jolla syrjäisyyttä, pitkiä välimatkoja ja saavutettavuutta mitataan.

Kuntarakennelain 4g§:ssä todetaan, että lain 4 c §:ssä ja 4 d §:n 3 momentissa säädettyjen selvityspäätösten osoittamasta selvitysalueesta voidaan poiketa, jos selvitysalueella on riittävät edellytykset vastata lakisääteisten palvelujen järjestämisestä ja tuottamisesta, ja toiminnallisen kokonaisuuden muodostaminen ei erityisen harvan asutuksen vuoksi muutoin ole mahdollista. Erityisen harvalla asutuksella tarkoitetaan kuntaa, jonka kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 8 §:ssä tarkoitettu syrjäisyysluku on 1,00 tai sitä suurempi. Valtionosuusuudistus ei saa vaarantaa kuntarakennelainmukaisten erityisen harvaan asuttujen kuntien edellytyksiä rahoittaa lakisääteisiä palveluita.

Saaristoisuuden lisäksi tulee huomioida saaristo-osakunnat (37), joiden saaristo-osilla asuu noin puolet maan saaristoväestöstä. Saaristolain 6 §:n mukaan valtion ja kuntien on huolehdittava siitä, että saaristolaisilla on käytettävissään kunnalliset palvelut kohtuullisesti.

Vaala esittää, että asukastieheyden osalta huomioidaan saaristo-osakunnat ja vesistöiset kunnat. Vaalan kunnan pinta-ala on 1773 km², josta vettä 455 km². Asukkaita/maa-km² on 2,51 ja vesipinta-ala mukaan lukien 1,87. Saaristoisuus ja vesistöisyys lisää kunnan kustannuksia, sillä asukkaat pyrkivät asumaan vesistöjen rannoille. Taajama-aste pysyy tällöin pienenä ja palvelujen tuottaminen asukasta kohden on kalliimpaa. Infran rakentaminen ja ylläpito (mm. satamat, laiturit, tiet, vesi- ja jätevesi) tuovat kustannuksia ja välimatkat pitenevät vesistöjen halkoissa kuntaa.

Vesivoimalaitosten korotettu kiinteistövero

Vaalan kunnan mielestä tasausjärjestelmään ei saa ottaa mukaan voimalaitosten korotettua kiinteistöveron osuutta. Mikäli näin toimintaan, heikentää se energiahankkeiden (kuten tuulivoiman) etenemistä kunnissa ja niiden yleistä hyväksyntää.

Vesivoimalaitoskunnille kiinteistövero on ainut tulo, jota voimalaitoksen sijoittumisesta kuntaan saadaan. Voimalaitosten korotetulla kiinteistöveron osuudella kompensoidaan säännöstelyn haittoja, eikä se ole kiinteistöveronluonteinen erä vaan ns. vesivoimamaksu. Muutoin voimalaitosten ja säännösteltyjen vesistöjen sijaintikuntiin jäisi jäljelle vain vesivoiman säännöstelystä aiheuttamat haitat.

Voimalaitosten vaikutukset ulottuvat myös muihin kuin voimalaitoskuntiin, mutta vaikutus on myönteinen esimerkiksi energian, työpaikkojen tai yhteisöveron muodossa. Siksi VOS-esityksen mukainen muutos on kuntien kannalta erittäin epäoikeudenmukainen.

Tähän kannanottoon yhtyvät myös Pohjois-Suomen kolme maakuntaa: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu sekä lukuisat vesivoimakunnat kuten Suomussalmi, Kuhmo, Utajärvi ja Muhos.

Tasausraja ja tasauslisä

Kaikkien kuntien kannalta yhteinen ongelma VOS-uudistuksessa liittyy sen kokonaisuuden rahoitukseen: Kustannusten tasauksesta siirretään 700 miljoonaa euroa tulojen tasaukseen. Näin kaikki kunnat menettävät 131 euroa asukasta kohden, koska verotulojen tasaus tehdään kuntien verotuloista mutta samanaikaisesti valtionosuuksia leikataan kuntien omahoito-osuutta kasvattamalla.

Tasausrajan nostaminen 91,86 prosentista 100 prosenttiin on oikein, mutta sen sijaan tasauslisän laskeminen 100 prosentista 80 prosenttiin ei ole tarkoituksenmukaista ja se kuntien näkemyksen mukaan vaikuttaa kuntien veropohjan kasvattamishaluihin. Kunnat haluavat joka tapauksessa kehittää kunnan elinvoimaa riippumatta verotulojen tasauksen määrästä. Kuntalaisten työllistyminen ja hyvinvointi kulkevat käsi kädessä ja tuovat kustannussäästöjä asukkaiden paremman toimeentulon kautta. Kunnan näkökulmasta huonompi vaihtoehto on se, että kuntalaiset joutuvat muuttamaan työnperässä kokonaan pois kunnasta. Tuolloin menetetään näiltä osin valtionosuudet kokonaan. Tasauslisän osuutta tulee, siksi korottaa ehdotetusta 80 prosentista.

Sairastavuuden painoarvo

Valtaosa kuntien kustannuksista koituu terveydenhuollosta, sosiaalipalveluista ja koulutuksesta. On selvää, että näissä kustannustekijöissä olevia vaihteluja tulee tasata. Mielestämme VOS-järjestelmässä

sairastavuuden painotuksen tulee olla esitettyä suurempi suhteessa ikärakenteeseen, jotta saavutetaan oikeudenmukaisempi kustannusten taseus kuntien välille.

Kohtuuttoman suuret muutokset vs. siirtymäaika

VOS-uudistuksen päätöksentekoa olisi tarvittu kattava, riippumaton arviointi sen vaikutuksista kansalaisten saamien palvelujen tasa-arvoiseen tarjontaan. Kuntien kannalta järjestelmän oikeellisuutta on tarkasteltava niin, että arvioidaan kuntien tosiasiallisesti käytettävissä olevan rahoituksen määrää asukasta kohden.

Vaalan kunnan mielestä VOS-uudistus selvitysmiehen esittämässä muodossa on kohtuuton ainakin kunnille, jotka menettävät valtionosuuksia yli 200 euroa asukasta kohti. Siirtymäajan pituuden tarve on täysin riippuvainen uudistuksen vaikutuksesta kuntaan. Jos kunnan menetykset uudistuksesta johtuen ovat yli 400 euroa asukasta kohden, pitkäkään siirtymäaika ei lievennä riittävästi muutospainetta.

Kuntasektoriin liittyvät uudistukset kokonaisuutena

Valtionosuusuudistus on osa kunta- ja palvelurakennemuutoksen kokonaisuutta. Kunta- ja palvelurakennemuutos on valitettavasti edennyt ilman, että kunnilla tai millään muullakaan taholla olisi mahdollisuutta hahmottaa kokonaisuutta asukkaiden saamien palvelujen näkökulmasta.

VOS-ehdotukseen ei sisälly lukioiden ja ammattikoulujen rahoituksen uudistamista, vaan valmistelusta vastaa yksin opetus- ja kulttuuriministeriö. Kuntien rahoituksen toimivuuden kannalta on tärkeää, että lopulliseen uudistukseen sisällytetään myös lukioiden ja ammattikoulujen valtionosuusrahoituksen uudistaminen. Tältä osin valtionosuuksien laskentaa tulee korjata ainakin kunnan omarahoituksen laskennan osalta. Kunnan rahoitusosuuden tulee määräytyä koulutukseen osallistuvien eli 7-25-vuotiaiden ikäluokan perusteella eikä koko kunnan asukasluvun mukaisena. Näin järjestelmästä saadaan tältäkin osin oikeudenmukaisempi.

VAALAN KUNNANHALLITUS

